

Ф

Федорович (Федоров) Іван (* ? – † 5.12.1583, м. Львів)

Видатний східнослов'янський друкар, продовжувач справи Ш. Фіоля і Ф. Скорини, видавців кириличних книг. Ф. – “Друкаръ книгъ предъ тымъ невиданныхъ”, що “своїмъ тщаниємъ друковане занедбалое обновиль”. Він глибоко розумів свою місію – “духовнаа сѣмена по вселеннѣи разсѣвати и всѣмъ почину раздавати духовную сію пищу” (післямова у львівському “Апостолі” 1574 р.).

Є. Немировський виявив у архіві краківського Ягеллонського університету записи про вступ до нього 1529 р. та отримання 1532 р. ступеня бакалавра “Іваном Федоровим сином москвитином”. Дослідник вбачає в ньому друкаря Ф.

Був організатором чотирьох друкарень: у Москві, Заблудові (Велике князівство Литовське, тепер – на території Польщі), Львові й Острозі. Відіграв велику роль в культурі східнослов'янських народів, особливо в Україні, де започаткував видання шкільних підручників для навчання дітей грамоті, читанню і основам граматики (львівський “Буквар” 1574 р., *острозький “Буквар”* 1578 р.). Брав участь у редагуванні текстів, автор т. зв. додаткових статей-післямов у львівських “Апостоли” і “Букварі”, острозьких “Азбуці” і *Біблії*. Ці тексти становлять літературну спадщину Ф. В Україні пройшли два періоди життя і діяльності Ф.: львівський – 1572-1574 рр. і 1582-1583 рр., і дермансько-острозький – 1575-1581 рр. Поки в Острозі споруджувалась друкарня і проводилась підготовка до видання біблійних книг, Ф. на

запрошення князя В.-К. Острозького для заснування і здійснення книгодрукування прибув у його володіння, спочатку в село Дермань, де був призначений управителем *Дерманського монастиря* (1575-1576).

Св. Лука з львівського Апостола 1574 року – правдоподібно, портрет Івана Федоровича

В Острозі був не тільки простим виконавцем чисто технічних завдань і функцій, а й брав участь у підготовці і редагуванні текстів до видання, співпрацював із вченими з багатьох

країн, що прибули до Острога для вивчення і видання книг. Острозький період – найбільш плідний у діяльності Ф. Ним були видані такі книги: “Азбука” (або “Буквар” в 1578), “Книга Нового завіта” (1580), “Книжка собраніе вещей нужнѣйших...” Тимофія Михайловича (1580), перша повна слов’янська кирилична Біблія (1580-1581), твір під назвою “Котрогоса мѣсяца што за старыхъ вѣковъ дѣло короткое описаніе” (умовна назва “Хронологія”), автор якої Андрій Римша (5 травня 1581 р.). На всіх виданнях, крім останнього, участь Ф. зазначена вміщенням його друкарського знака, що раніше надрукований у львівських “Апостоли” і “Букварі”.

Ф. застосував у острозьких виданнях нові шрифти. У Біблії – 6 різних шрифтів, з них два грецьких, у тому числі дрібніші. Острозькі видання Ф. мають численні орнаментальні прикраси: дереворитна рамка на титульному аркуші *Острозької Біблії*, герб князів *Острозьких*, ініціали, заставки, кінцівки, унікальна орнаментальна деталь – зображення обличчя (“херувим-українець”) з крильцями з обох сторін. *Острозька Біблія* стала справжнім шедевром поліграфічного мистецтва. Ф. не лише заснував друкарство в Острозі, а й створив умови для наступної книговидавничої діяльності в місті після свого від’їзду до Львова.

Джерела: Исаевич Я. Д. Новый документ об Иване Федорове // ВИ. – 1979. – № 9. – С. 172-173; Його ж. Новый документ об Иване Федорове // Федоровские чтения. 1978. – Москва, 1981. – С. 5-13 (Публ. С. 11-12); Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI – перш. половина XVII ст.): Зб. документів / Упоряд. Я. Д. Исаевич, О. А. Купчинський, О. Я. Мацюк, Е. Й. Ружицький. – Київ, 1975. – № 1, 3-17, 19-21, 23, 28, 30-34. – С. 17, 18-40, 42-45, 47-52, 57-58, 59-63; У истоков русского книгопечатания. К трехсотлетию пятидесятилетия со дня смерти Ивана Федорова 1583-1958. – Москва, 1959. – М. В. Щепкіна подала тексти додаткових статей Івана Федорова (Федоровича) до виданих ним книг на Україні та фотокопії їх окремих сторінок (С. 234-254).

Література: Возняк М. С. Історія української літератури: У 2-х кн. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 335-337; Голубець М. Графіка друків Івана Федоровича // Стара Україна. – Львів, 1924. – Вип. 2-5. – С. 42-45; Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI-XVIII ст. – Львів, 1971. – С. 37-78, 81-88; Його ж. Мистецька спадщина Івана Федорова. – Львів, 1974. – С. 37-78, 81-88; Зернова А. С. Начало книгопечатания в Москве и на Украине. – Москва, 1947. – С. 47-54 (“Типография Ивана Федорова во Львове”), 55-65 (“Типография Ивана Федорова в Остроге”); Исаевич Я. Д. Літературна спадщина Івана Федорова. – Львів, 1989; Його ж. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – 2-е вид., перероб., допов. – Львів, 1983; Ковальський М. П. Джерела про початковий етап друкарства на Україні (Діяльність першодрукаря Івана Федорова в 70 – на поч. 80-х рр. XVI ст.). – Дніпропетровськ, 1972; Його ж. До історії Острозької друкарні (кінець XVI – початок XVII ст.) // Тези доповідей другої наук. конф. Криворізького загальнонаукового у-ту (Дніпропетров. ун-т). – Кривий Ріг, 1965. – С. 31-33; Його ж. Іван Федорович (Федоров) // Острозькі просвітники. – Острог, 2000. – С. 24-43; Кривецький І. Надгробні каміні Федоровичів у Львові. І. Доля надгробного каміння Ів. Федоровича // Стара Україна. – Львів, 1924. – Вип. 2-5. – С. 48-51; Його ж. Спомини Ів. Федоровича про початки друкарства на Україні // Там само. – С. 35-37; Михайлович Б. Наукове зацікавлення надгробним каменем Ів. Федоровича // Там само. – С. 51-54; Мыцко И. З. Документальные данные о надгробии и захоронении первопечатника Ивана Федорова // Федоровские чтения. 1978. – Москва, 1981. – С. 63-75; Його ж. Іван Федоров: життя в еміграції. – Острог, 2008; Начало книгопечатания в Москве и на Украине: Указ. лит-ры 1574-1974 / Сост. Е. Л. Немировский. – Москва, 1974; Немировский Е. Л. Иван Федоров (около 1510-1583). – Москва, 1985. – С. 14-22, 156-189; Його ж. Начало книгопечатания на Украине. Иван Федоров. – Москва, 1974. – С. 83-150; Його ж. Острожские издания Ивана Федорова – выдающиеся памятники в восточнославянской культуре // Федоровские чтения. 1981. – Москва, 1985. – С. 5-12; Його ж. По следам первопечатника. – Москва, 1983. – С. 23-28, 39-41, 46-48, 55-57, 91-93, 96-99; Огієнко І. Іван Хведорович, фундатор постійного друкарства на Україні. Життя і діяльність // Стара Україна. – Львів, 1924. – Вип. 2-5. – С. 21-34; Його ж. Історія українського друкарства. Історично-бібліографічний огляд українського друкарства XV-XVII в.в. – 3-є вид. – Київ, 1994 (1-ше вид.

– Львів, 1925., 2-е вид. – Вінніпег, 1983); Свенціцький І. Пам'яті першого друкаря України // Стара Україна. – Львів, 1924. – Вип. 2-5. – С. 20; У истоков русского книгопечатания. К трехсот-семидесятипятилетию со дня смерти Ивана Федорова 1583-1958. – Москва, 1959. – С. 189-196 (показчик Протасьєвої видань Івана Федорова (Федоровича) в Україні).

Микола Ковальський

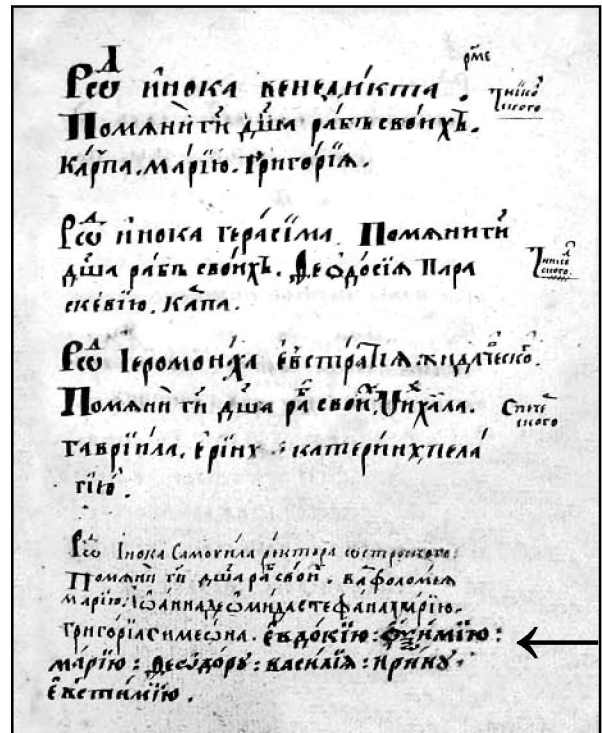
Фляка Сава (в чернецтві Самуїл) (* до 1583, Острів – † між 1621 та 1634, Межигірський монастир під Києвом)

Ректор ОА. Походив із заможного острозького міщанського роду (був, імовірно, сином Варфоломія та Марії Флячичів). Можливо, Ф. навчався в ОА. З початку XVII ст. згадується в джерелах як слуга *В.-К. Острозького* і державця сіл Звиздче і Скопіїв Степанської волості. У жовтні та грудні 1603 р. Матяш і Семен Чудовські двічі найдждали на звиздецький двір. Не заставши господаря, нападники вчинили погрози його вагітній дружині (яку, судячи з Дерманського пом'яника, звали Марією). Через це під час передчасних пологів померла дитина Сави, а невдовзі і дружина.

У серпні 1618 року Ф., як “ректор і дозорця добр Суража і шпиталя острозького”, разом з острозькими священиками святотроїцьким Никандром та святомиколаївським Василем – передав Суразьку волость в оренду князю Олександрю Пузині (згодом луцько-острозький єпископ). Можливо, через те, що трансація відбулась без відома співвласника Острога, краківського каштеляна *Януша Острозького*, до Кременецького гродського суду було внесено скаргу від імені князя на протиправні дії “ректора школи острозької і посесора добр Суразьких” Сави Фляки.

Близько 1621 р. острозький ректор уклав

довідку про забезпечення ОА. Як впливає з пом'яника Межигірського монастиря та згадок у судових книгах, наприкінці свого життя Сава постригся у ченці і до 1634 р. помер в цьому ж монастирі.

Поминання роду Сави (Самуїла) Фляки
у Межигірському синодику

Джерела: Архив Юго-Западной России. – Ч. 1. – Т. 6. – С. 676; Державний історико-культурний заповідник м. Острога. – КН 961. – Арк. 23 зв.; ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 375/374 с. – Арк. 49 зв., 153; Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 50; ЦДАУК. – Ф. 21. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 192 а зв.; Ф. 22. – Оп. 1. – Спр. 42. – Арк. 353 зв.; Ф. 25. – Оп. 1. – Спр. 67. – Арк. 1056 зв.-1057; 1139 зв.-1140 зв.; Спр. 191. – Арк. 557 зв.; Postanowienie na akademii ostrozskiej / Підготовка тексту В. Щербака // Острозька давнина: Дослідження і матеріали / Відп. редактор І. З. Мицько. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 120-121.

Література: Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 115.

Ігор Тесленко